

УДК 7.016.4:7.048:671-48;903.4](477/8+474.5)

УКРАЇНСЬКО-ЛИТОВСЬКИЙ ПРОЕКТ «ОРНАМЕНТИКА ЕТНОГРАФІЧНОГО ТЕКСТИЛЮ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ТА ЛИТВИ: УНІВЕРСАЛЬНІ Й УНІКАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ»: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

НИКОРАК Олена, ГЕРУС Людмила,
КОЗАКЕВИЧ Олена, КУЦІР Тетяна
Інститут народознавства Національної академії наук України, Львів,
Україна
olenanykorak@gmail.com

Викладено результати та окреслено перспективи подальших досліджень міжнародного міждисциплінарного проекту «Орнаментика етнографічного текстилю Західної України та Литви: універсальні й унікальні параметри», метою якого було визначення спільних та відмінних рис оздоблення текстильних виробів обох країн ХІХ — першої половини ХХ ст. Вперше комплексно у порівняльному аспекті проаналізовано технологічні та художньо-стилістичні параметри мотивів й елементів в орнаментиці етнографічного текстилю інтер'єрного та одягового призначення українців і литовців. Джерельна база дослідження — музейні пам'ятки етнографічних районів Західної України (Полісся, Волинь, Опілля, Бойківщина, Покуття, Гуцульщина, Буковина) та Литви (Аукштайтія, Жемайтія, Дзукія, Сувалкія, Мала Литва).

Ключові слова: Україна, Литва, проєкт, текстиль, орнаментика.

ВСТУП

Орнаментика етнографічного текстилю Західної України та Литви стала основою для виявлення паралелей щодо універсальних та унікальних параметрів. Згідно з індивідуальними тематиками українських вчених, дослідження включало наступні види етнографічного текстилю: ткацтво, плетіння, в'язання, вишивку, мереживо, вибірку, зокрема народну іграшку, у формотворенні та декоруванні якої застосовували ткані вироби або їх імітацію [1—4]. Об'єднуюча для усіх перелічених видів народного мистецтва — орнаментика. Зважаючи на взаємозв'язок технічної складової та художнього навантаження, орнамент у різноманітних виробках народного мистецтва є структурою, для створення якої використовують

різноманітні засоби виразності (технічні та художні). Ткані візерунки напруму залежать від обраної техніки ткацтва, видів, якості й кольорових співвідношень пряжі, призначення тканини чи виробу [4].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Українсько-литовський проєкт «Орнаментика етнографічного текстилю Західної України та Литви: універсальні й унікальні параметри» було реалізовано на двох рівнях: міжнаціональному (український та литовський контексти) і міждисциплінарному (технологічні та художні особливості). У роботі над проєктом взяли участь фахівці технічних і мистецтвознавчих наук.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У результаті виконання НДР досліджено та всебічно проаналізовано багату спадщину орнаментики етнографічного текстилю Західної України і Литви, його регіональну своєрідність, сформовану в процесі багатовікового історичного розвитку та в сучасності.

Авторським колективом було опрацьовано вітчизняну та литовську профільно-тематичну літературу. Проведено збиральницьку роботу з виявлення артефактів українського та литовського мистецтва у п'яти музеях Литви: Музеї народного побуту Литви (с. Румшишкес, район Кайшядоріс), Етнографічному музеї Кретінги (м. Кретінга), Музеї історії Малої Литви (м. Клайпеда), Національному музеї Литви (м. Вільнюс), Національному художньому музеї М. К. Чюрльоніса (м. Каунас) та дев'яти музеях України: Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького, Радивилівському районному історичному музеї, Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття (м. Коломия Івано-Франківської обл.), Косівському музеї народного мистецтва і побуту Гуцульщини (м. Косів Івано-Франківської обл.), Івано-Франківському краєзнавчому музеї, Музеї народної архітектури і побуту Прикарпаття (с. Крилос Галицького р-ну Івано-Франківської обл.), Волинському краєзнавчому музеї (м. Луцьк), Музеї етнографії Волині та Полісся при Східноєвропейському національному університеті ім. Лесі Українки (м. Луцьк).

Продуктом емпіричних студій українських та литовських співвиконавців НДР є Архів світлин етнографічного текстилю з музейних збірок України та Литви.

Опрацювання та порівняльний аналіз західноукраїнських і литовських пам'яток уможливили виділення у декорі етнографічного текстилю Західної України та Литви спільних та відмінних рис за технологічними, типологічними й художньо-стилістичними параметрами. Зокрема, з'ясовано, що найбільше виявлених подібностей зумовлено спільністю технік ткання.

Порівняльний аналіз художньо-стилістичних особливостей литовських та українських творів показав, що завдяки набутим технічним навикам та типологічним пріоритетам, якими українські та литовські майстри керувалися у своїх практиках, в орнаментіці

етнічного текстилю розвирозвинулися мотиви з геометричними та геометризованими формами.

У процесі вивчення етнічного текстилю України та Литви орнаменту можна класифікувати за численними ознаками простору і часу, матеріалу виготовлення чи нанесення, естетичних чи семантичних ознак. Можна виділити три основні групи орнаментів: міжетнічні — найдавніші мотиви-символи, однаково присутні в різних етнічних культурах; етнічні — характерні для певного етносу; не притаманні традиційному мистецтву орнаментальні мотиви, які, однак, були поступово інтегровані під впливом різних чинників. Першу групу представляють численні пам'ятки з геометричними візерунками, виконаними різноманітними ткацькими техніками. Вони зустрічаються у всіх етнографічних районах Західної України та Литви. Не зважаючи на подібності у накресленні їх абрисів, вони все ж не позбавлені етнічних особливостей, які найбільш яскраво виражені у кольорових співвідношеннях. В українських тканинах частіше зустрічаються контрастні співставлення орнаменту з фоном, тоді як для Литви більш характерні нюансні співвідношення.

За результатами дослідження виявлено універсальні та унікальні риси орнаментики етнографічного текстилю Західної України і Литви (ткацтво, в'язання, плетіння, вишивка, вибійка), технологічну та художньо-стилістичну варіативність доміантних мотивів українського і литовського текстилю, з'ясовано динаміку проникнення у текстиль інновацій.

Отримані результати дослідження, які ґрунтуються на синтезованому погляді на історичну перспективу та традиції народного мистецтва, зокрема, етнографічного текстилю Західної України та Литви, зумовили наступні науково-практичні рекомендації:

- систематично розширювати методологічні підходи та проблематику дослідницьких тем, пов'язаних з вивченням різних пластів української та литовської культури, зокрема тих, які на початку XXI ст. зберегли автентичність чи трансформувалися і є стратегічним ресурсом консолідації нації;

- поглибити міжнародну міждисциплінарну співпрацю, яка передбачає наукове стажування (українських учених у Литві та литовських учених в Україні), спільні наукові семінари та колективні наукові праці;

- популяризувати українське та литовське народне мистецтво, зокрема, етнографічний текстиль, активізувати проведення спільних проєктних соціально-мистецьких ініціатив науковими установами та музейно-виставковими центрами, що має виняткове значення для пізнання, збереження та відновлення етномистецької спадщини в умовах глобалізації, а також для її введення до світового культурного простору;

- застосувати досягнення та сформовані джерельну і методичну бази НДР для відродження етнічних традицій в Україні й Литві та

створення на основі давніх зразків сучасного технологічно і економічно конкурентоздатного текстилю.

ВИСНОВКИ

Дослідження універсальних параметрів сприяє визначенню унікальних, неповторних рис, притаманних кожній із типологічних груп виробів. Поширення орнаментальних схем, принципів оздоблення тощо свідчить про міжкультурні контакти, закономірні для народів, пов'язаних спільною історією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федорчук О., Куцир Т., Кумпикайте Е., Мілашенє Д., Ненартавічюте Е. У пошуках етномистецької ідентичності: українсько-литовські студії (зустріч перша). Народознавчі зошити. 2018. № 2. С. 333—338.
2. Федорчук О., Никорак О., Кумпикайте Е., Мілашенє Д., Ненартавічюте Е. У пошуках етномистецької ідентичності: українсько-литовські студії (зустріч друга). Народознавчі зошити. 2019. № 1. С. 20—28.
3. Nykorak O., Herus L., Kozakevych O., Kutsyr T. Woven Textiles of Western Ukraine and Lithuania: Techniques, Décor, Function. Jaunųjų Mokslininkų Konferencijos PRAMONĖS INŽINERIJA 2019. Pranešimų Medžiaga. S. 124—130.
4. Никорак О., Куцир Т., Кумпикайте Е., Мілашенє Д., Рукуйженє Ж., Ненартавічюте Е. Західноукраїнські та литовські покривала: паралелі етномистецької традиції декору. Народознавчі зошити. 2020. № 1. С. 60—92.

NYKORAK O., HERUS L., KOZAKEVYCH O., KUTSYR T. UKRAINIAN-LITHUANIAN PROJECT «ORNAMENTATION OF WESTERN UKRAINIAN AND LITHUANIAN FOLK TEXTILE: UNIVERSAL AND UNIQUE PARAMETERS»: ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS

The results of international interdisciplinary project «Ornamentation of Western Ukrainian and Lithuanian Folk Textile: Universal and Unique Parameters» as well as the prospect of the next investigations are presented. The aim of the project was establishing universal and unique parameters of ethnographic textile ornamentation of both countries of XIX — the first half of XX centuries. Techniques and artistic parameters of ornament motifs and elements of ethnographic textile for household and clothing designation of Ukrainians and Lithuanians were analyzed for the first time in comprehensive and comparative aspects. Museum items from Western Ukraine (Polissia, Volyn, Opillia, Pokuttia, Bukovyna, Boiko and Hutsul regions) and Lithuania (Aukštaitija, Žemaitija, Dzūkija, Suvalkija, Lithuania Minor) ethnographic regions were the source of the study.

Key words: Ukraine, Lithuania, project, textile, ornamentation.